

Łucja Marek

Wydział IV SB KW MO/WUSW w Katowicach (1962–1989)¹. Struktura, kierownictwo, zakres działania

W polityce wyznaniowej władze PRL dążyły do wyeliminowania religii z życia społeczno-politycznego oraz marginalizacji Kościoła katolickiego. W realizacji tego celu wykorzystywano m.in. aparat bezpieczeństwa. W latach 1945–1962 za organizowanie pracy operacyjnej dotyczącej ww. zagadnień kolejno odpowiadał: Wydział V Departamentu V MBP (1945–1953), odrębny Departament XI MBP (1953–1954), odrębny Departament VI Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego (1954–1956) i Wydział V Departamentu III MSW (1956–1962). Pod koniec 1961 r. płk Stanisław Morawski², wicedyrektor Departamentu III MSW, sporządził notatkę, w której czytamy: „Kościół katolicki i inne związki religijne, stojąc ideologicznie na wrogich pozycjach, stanowią obecnie główną, legalnie istniejącą, bazę antysocjalistycznej działalności różnego rodzaju wrogich elementów. [...] Obecny stan obsady personalnej Służby Bezpieczeństwa na tym odcinku nie gwarantuje wypełnienia stale wzrastających zadań. Zachodzi wobec tego potrzeba wyodrębnienia jednostki operacyjnej, która by zajęła się wyłącznie pracą operacyjną na odcinku wyznaniowym”³.

¹ Do 1965 r. w nomenklaturze milicyjnej obok nazw opisowych wydziałów pionu milicyjnego powszechnie stosowano również nazwy numerowe (np. Wydział IV do walki z przestępczością gospodarczą), co powodowało mylenie wydziałów MO z wydziałami SB (pisze o tym również P. Piotrowski w artykule: *Przekształcenia struktury aparatu bezpieczeństwa na Dolnym Śląsku w latach 1954–1975*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2004, nr 1, s. 129). Z dokumentacji byłego Wydziału IV pionu Służby Bezpieczeństwa w Katowicach z lat 1962–1989 wynika, że dla podkreślenia odrębności nawet w pismach wewnętrznych częściej stosowano zapis: Wydział IV SB KW MO (Wydział IV SB WUSW) niż zapis: Wydział IV KW MO (Wydział IV WUSW). Dlatego taką nazwę przyjęto w niniejszym artykule.

² Stanisław Morawski w latach 1944–1946 pracował w aparacie bezpieczeństwa w Lublinie. Od 15 VII 1946 r. przeniesiony do służby w centrali, gdzie po kolejnych awansach mianowany został zastępcą naczelnika Wydziału V Departamentu V MBP (1 III 1951 – 14 I 1953 r.), naczelnikiem Wydziału I Departamentu XI MBP (do 30 IV 1955 r.), wicedyrektorem Departamentu VI Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego (do 27 XI 1956 r.), naczelnikiem Wydziału V Departamentu III MSW (do 9 X 1957 r.), zastępcą dyrektora Departamentu III MSW (do 30 VI 1962 r.), dyrektorem Departamentu IV MSW (do 31 X 1971 r.), dyrektorem Departamentu III MSW (do 17 XII 1973 r.), dyrektorem Biura Historycznego MSW (do 14 IV 1975 r.). Od 15 IV 1975 r. pozostawał w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW (*Ludzie bezpieki w walce z Narodem i Kościołem. Służba Bezpieczeństwa w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1944–1978*. Centrala, oprac. M. Piotrowski, Lublin 2000, s. 368)

³ AIPN, MSW, 10/1354, Notatka wicedyrektora Departamentu III MSW płk. Stanisława Morawskiego, 17 XI 1961 r., k. 7.

Struktury

W czerwcu 1962 r. powołano w MSW odrębny Departament IV, który do sierpnia 1989 r. zajmował się zwalczaniem tzw. wrogiej działalności Kościoła katolickiego i związków wyznaniowych. Na szczeblu komend wojewódzkich utworzono odpowiedniki Departamentu IV w postaci wydziałów IV.

Wraz ze zmieniającą się sytuacją polityczno-społeczną zmieniała się także struktura i zakres działania pionu IV MSW i jednostek terenowych. W niniejszym artykule podjęto próbę odtworzenia kolejnych zmian organizacyjnych katowickiego pionu IV SB, ustalenia składu kierownictwa i obsady personalnej wydziału (częściowo) oraz zasygnalizowania głównych zainteresowań operacyjnych tej jednostki.

I. Struktura organizacyjna Wydziału IV SB w Katowicach

1. Wydział IV w latach 1962–1975

Wydział IV SB KW MO w Katowicach powołano rozkazem organizacyjnym nr 083 ministra spraw wewnętrznych z 4 lipca 1962 r.⁴ Ze względu na specyfikę terenu organizacyjnie odróżniał się od wydziałów IV pozostałych komend wojewódzkich i struktury centralnej jednostki⁵.

Przy tworzeniu katowickiego pionu IV przyjęto sugestie władz terenowych i dostosowano jego strukturę do lokalnych potrzeb. Zgodnie z katowicką propozycją pozostawiono grupę z siedzibą w Częstochowie⁶ i powołano trzy dodatkowe grupy o nieco odmiennym podziale kompetencji niż w komórkach jednostki centralnej (m.in. sprawy zakonów powierzono odrębnej grupie⁷). Nowy Wydział IV SB w Katowicach składał się z czterech grup odpowiedzialnych za operacyjne zabezpieczanie i rozpracowywanie:

Grupa I – kurii katowickiej, kleru diecezjalnego, świeckich stowarzyszeń katolickich, aktywu katolickiego;

Grupa II – zakonów męskich i żeńskich, aktywu świeckiego skupionego wokół zakonów;

Grupa III – kleru i aktywu innych związków wyznaniowych;

⁴ AIPN Ka, WUSW Katowice, 234/23, Wniosek o zmiany w etatach Wydziału IV SB KW MO w Katowicach, 1 X 1962 r., k. 79.

⁵ W chwili utworzenia Departamentu IV składał się z trzech wydziałów: Wydział I – kierownicze ogniwa Kościoła katolickiego, kler diecezjalny, zakony męskie i żeńskie; Wydział II – stowarzyszenia katolików świeckich, duszpasterstwo stanowe i zawodowe; Wydział III – wszystkie inne związki wyznaniowe będące w zainteresowaniu departamentu. Podobny podział kompetencji zastosowano w wydziałach IV komend wojewódzkich, np. w Wydziale IV KW MO we Wrocławiu (AIPN, MSW, 10/1354, Uzasadnienie dot. powołania odrębnego departamentu, 17 XI 1961, k. 3–4 oraz Regulamin organizacyjny Departamentu IV MSW, 20 VII 1964, k. 62; P. Piotrowski, *Przekształcenia struktury...*, s. 142.)

⁶ Na przełomie 1957 i 1958 r. w Wydziale III KW MO w Katowicach powołano dodatkową Grupę V a z siedzibą w Częstochowie, której powierzono operacyjne zabezpieczanie kurii częstochowskiej, klasztoru i zakonu oo. Paulinów na Jasnej Górze oraz Instytutu Prymasowskiego. Powstanie grupy miało bezpośredni związek z centralną rolą Jasnej Góry w przygotowaniach obchodów milenijnych. Trzyosobową grupą kierował Mieczysław Mosur (1958–1960) oraz latach 1960–1962 Ryszard Puchała (AIPN Ka, WUSW Katowice, 056/76, Rozkaz organizacyjny nr 6/57, 23 XII 1957 r., k. 507; *ibidem*, 056/11, Protokół zdania-przejęcia Grupy V a Wydziału III KW MO, 11VII 1960 r., k. 42.)

⁷ W Departamencie IV MSW odrębny wydział, zajmujący się tylko sprawami zakonów, powstał dopiero w 1971 r. jako Wydział V (H. Dominiczak, *Organy bezpieczeństwa PRL w walce z Kościołem katolickim 1944–1990. W świetle dokumentów MSW*, Warszawa 2000, s. 393.)

Wydział IV SB KW MO/WUSW w Katowicach...

Grupa IV (z siedziba w Częstochowie) – kurii częstochowskiej, zakonu oo. Paulinów na Jasnej Górze, aktywu świeckiego skupionego wokół kurii i klasztoru⁸.

Etat nr Kt/KW/SB/035 Wydziału IV SB KW MO, zatwierdzony rozkazem organizacyjnym nr 05/62 komendanta wojewódzkiego MO w Katowicach z 16 lipca 1962 r., wprowadzał następujące stanowiska w katowickim pionie IV:

Naczelnik wydziału	– 1
Zastępca naczelnika wydziału	– 2
Kierownik grupy	– 4
Starszy oficer operacyjny	– 10
Oficer operacyjny	– 5
Podoficer ewidencji operacyjnej	– 1
Starsza maszynistka	– 1 ⁹

Do nowo utworzonego wydziału przeniesiono przede wszystkim funkcjonariuszy pracujących dotychczas „po pionie kleru” w rozwiązanej Grupy V i Grupy V „a” Wydziału III, tylko w nielicznych przypadkach pracowników z innych pionów. Większość z przyznaných dwudziestu czterech etatów obsadzono w lipcu 1962 r.¹⁰, w październiku dokonano przesunięć na stanowiskach kierowniczych, a w lutym 1963 r. uzupełniono powstały po przesunięciach wakat (zob. tabela nr 1).

Tabela nr 1. Obsada personalna Wydziału IV SB KW MO w Katowicach (stan na 15 lutego 1963 r.)

Komórka organizacyjna Wydziału IV	Nazwisko, imię, stopień	Zajmowane stanowisko	Powołany(a) na stanowisko z dniem
Kierownictwo	Lucjan Pikuła, mjr	naczelnik	1 VIII 1962 (VI–VII 1962 p.o. naczelnik)
	Zygmunt Nikiel, mjr	zastępca naczelnika	1 VII 1962
	Władysław Leś, kpt.	zastępca naczelnika	1 X 1962 (1 VII–30 IX 1962 kierownik Grupy II)
Grupa I	Edmund Perek, kpt.	kierownik	1 VII 1962
	Józef Cichoń, kpt.	starszy oficer operacyjny	1 VII 1962
	Jerzy Dudek, kpt.	starszy oficer operacyjny	1 VII 1962
	Jerzy Fickowski, kpt.	starszy oficer operacyjny	1 VII 1962
	Mieczysław Mosur, kpt.	starszy oficer operacyjny	1 VII 1962
	Jerzy Birnbach, sierż.	oficer operacyjny	1 VII 1962
	Roman Potocki, plut.	oficer operacyjny	1 VII 1962

⁸ AIPN Ka, WUSW Katowice, 056/76, Pismo zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Katowicach do dyrektora Departamentu IV MSW, 29 VI 1962 r., k. 3–6.

⁹ *Ibidem*, 234/12, Etat nr Kt/KW/SB/035, 16 VII 1962, k. 21–22; *ibidem*, 234/23, Wniosek o zmiany w etatach Wydziału IV SB KW MO w Katowicach, 1 X 1962, k. 79.

¹⁰ Etat nr Kt/KW/SB/035 przewidywał: 10 stanowisk starszego oficera operacyjnego i 5 stanowisk oficera operacyjnego, w rzeczywistości jednego z funkcjonariuszy mianowano na stanowisko oficera operacyjnego na wolnym etacie starszego oficera operacyjnego; w ten sposób w 1962 r. w Wydziale IV pracowało 9 starszych oficerów operacyjnych i 6 oficerów operacyjnych.

Struktury

Komórka organizacyjna Wydziału IV	Nazwisko, imię, stopień	Zajmowane stanowisko	Powołany(a) na stanowisko z dniem
Grupa II	Bronisław Słaboń, kpt.	kierownik	1 VIII 1962 (1 VII–30 IX 1962 kierownik Grupy III)
	Zygmunt Jasiak, por.	starszy oficer operacyjny	1 VII 1962
	Maria Banaś, por.	oficer operacyjny	1 VII 1962
	Roman Pasierbski, plut.	oficer operacyjny	1 VII 1962
Grupa III	Apolinary Kowalik, mjr	kierownik	15 II 1963
	Tadeusz Cierpiak, por.	starszy oficer operacyjny	1 VII 1962
	Jerzy Zbierański, por.	starszy oficer operacyjny	1 VII 1962
	Jerzy Salamon, szer.	oficer operacyjny	1 VII 1962
Grupa IV (z siedzibą w Częstochowie)	Ryszard Puchała, mjr	kierownik	1 VII 1962
	Ryszard Kupczyk, kpt.	starszy oficer operacyjny	1 VII 1962
	Wiktor Nawrot, por.	starszy oficer operacyjny	1 VII 1962
Sekretariat	Czesław Ceglarek, st.sierz.	oficer operacyjny	1 VII 1962
	E. Witkowska, kpr.	podoficer ewid. operac.	1 VII 1962
	Helena Smolnik, bez stop.	starsza maszynistka	1 VII 1962

Źródło: Opracowanie własne na podstawie notatki dotyczącej obsady personalnej Wydziału IV, sporządzonej w I połowie stycznia 1963 r. (AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 056/50, k. 254) oraz analizy akt osobowych ww. funkcjonariuszy.

Po trzech miesiącach funkcjonowania dostrzeżono braki w stanowiskach i strukturze organizacyjnej Wydziału IV (w przyznanym w 1962 r. etatach przewidziano tylko jeden dla starszej maszynistki, natomiast w ogóle nie uwzględniono stanowiska kierowcy). Ze względu na Grupę IV (z siedzibą w Częstochowie) kierownictwo SB wnioskowało do Wydziału Organizacyjnego MSW o przyznanie dodatkowych etatów starszej maszynistki i kierowcy. Wniosków nie zaakceptowano, a konieczność zatrudnienia drugiej maszynistki uwzględniono dopiero w 1967 r.¹¹ Jednostka nie posiadała również odrębnej komórki, zajmującej się analizą informacji napływających od tajnych współpracowników i innych wydziałów (np. „T”, „W”)¹² oraz opracowywaniem informacji na potrzeby Departamentu IV, instancji partyjnych i kierownictwa wojewódzkiego SB. Zadania te wykonywali wszyscy funkcjonariusze, co ujemnie wpływało na ich pracę operacyjną. W związku z tym kierownictwo katowickiej SB kilkakrotnie wnioskowało o utworzenie w pionie IV referatu analityczno-sprawozdawczego. Po prawie rocznych staraniach, zarządzeniem organizacyjnym MSW nr 068 z 1 sierpnia 1963 r., przy Wydziale IV SB KW MO w Katowi-

¹¹ AIPN Ka, WUSW Katowice, 234/23, Wnioski o zmiany w etatach Wydziału IV oraz o przyznanie etatu kierowcy i starszej maszynistki, 1962–1966, k. 71–72, 82, 133, 168–169, 201–202, 226, 237, 238–239; *ibidem*, 234/13, Etat nr Kt/KW/SB/035 Wydziału IV SB KW MO w Katowicach obowiązujący od 1 IV 1967 r., k. 87.

¹² W 1962 r. Departament IV MSW również nie posiadał odrębnej jednostki zajmującej się analizą materiałów. Dopiero w 1963 r. powołano Wydział IV analityczno-sprawozdawczy (AIPN, MSW, 10/1354, Wniosek wicedyrektora Departamentu IV MSW do ministra spraw wewnętrznych dot. utworzenia Wydziału IV Departamentu IV, 19 VI 1963, k. 54–56; H. Dominiczak, *Organy bezpieczeństwa PRL w walce z Kościołem katolickim...*, s. 393.

cach utworzono odrębną grupę analityczno-sprawozdawczą (Grupa V)¹³. Liczba etatów Wydziału IV wzrosła wówczas do dwudziestu sześciu, gdyż Grupę V tworzyło dwóch funkcjonariuszy: kierownik i starszy oficer operacyjny¹⁴. Stanowisko kierownika powierzono kpt. Eugeniuszowi Wojdasowi (późniejszemu zastępcy naczelnika Wydziału IV)¹⁵.

W 1963 r. w Wydziale IV dokonano jeszcze jednej zmiany. W związku z likwidacją Samodzielnej Grupy Specjalnej Departamentu I przy KW MO w Katowicach zaistniała konieczność powołania przy poszczególnych wydziałach operacyjnych SB stanowisk, których zadaniem byłoby organizowanie pracy wywiadowczej. Do prowadzenia tych działań w Wydziale IV wydzielono stanowisko: starszego oficera operacyjnego do zadań specjalnych¹⁶. Zmiana ta nie wpłynęła na liczbę etatów.

W ten sposób pod koniec 1963 r. ukształtowała się struktura organizacyjna i podział kompetencji poszczególnych komórek katowickiego pionu IV, który obowiązywał do połowy 1975 r. Zmieniająca się ilość etatów (w latach 1967–1975 prawdopodobnie 24 etaty)¹⁷ nie wpłynęła na organizację pracy tego wydziału.

2. Wydział IV w latach 1975–1983

W połowie 1975 r. w wyniku reformy administracyjnej w miejsce dotychczasowego województwa katowickiego powstały trzy nowe: katowickie, częstochowskie i bielskie; likwidacji uległy także powiaty. Nowy podział administracyjny wymusił konieczność reorganizacji Wydziału IV i dostosowania jego struktury do obecnej sytuacji (z likwidacją powiatów przestały istnieć referaty SB przy komendach powiatowych MO).

Po reorganizacji Wydział IV SB KW MO w Katowicach składał się z czterech sekcji (w związku z powstaniem województwa częstochowskiego przestała istnieć dotychczasowa Grupa IV) i siedmiu tzw. operacyjnych grup terenowych, które miały wypełnić lukę po zlikwidowanych powiatowych referatach SB. Sekcje zabezpieczały i rozpracowywały operacyjnie określone środowiska i problemy, natomiast grupy organizowały pracę w zakresie wszystkich zainteresowań pionu IV w rejonie stanowiącym ich siedzibę¹⁸. Zmianie uległ także podział kompetencji poszczególnych komórek Wydziału IV:

¹³ AIPN Ka, WUSW Katowice, 234/23, Wniosek o zmiany w etatach Wydziału IV SB KW MO w Katowicach, 1 X 1962 r., k. 79, Wniosek o zmiany w etatach Wydziału IV, 15 VII 1963 r., k. 132, Wniosek o przyznanie dodatkowego etatu dla Wydziału IV, 24 IX 1965 r., k. 225.

¹⁴ *Ibidem*, 085/51, Zakres pracy grupy analityczno-sprawozdawczej Wydziału IV KW MO w Katowicach, k. 327.

¹⁵ *Ibidem*, 0227/270, Przebieg służby Eugeniusza Wojdasa, k. 27.

¹⁶ *Ibidem*, 234/23, Wniosek o przyznanie dodatkowych etatów dla Wydziałów II, III, IV KW MO Katowice, 4 XI 1963 r., k. 165–167; *ibidem*, 234/22, Zarządzenie wewnętrzne nr 0017/64 I zastępcy komendanta wojewódzkiego [MO] ds. SB w Katowicach z dnia 1 XII 1964 dot. zakresu działania Wydziału IV, k. 112.

¹⁷ *Ibidem*, 234/13, Etat nr Kt/KW/SB/035 Wydziału IV SB KW MO w Katowicach obowiązujący od 1 IV 1967 r., k. 84–88; *ibidem*, 234/15, Etat nr Kt/KW/SB/035 Wydziału IV SB KW MO w Katowicach obowiązujący od 1 I 1973 do 31 V 1975 r., k. 26–30.

¹⁸ Grupy operacyjne miały siedziby w pomieszczeniach komend miejskich MO, z wyjątkiem Gliwic, gdzie posiadały odrębny budynek (*ibidem*, 306/1, Informacja o stanie funkcjonowania KW MO w Katowicach i jednostek podległych, 1975, k. 26).

Struktury

- Sekcja I – kuria katowicka i jej „agendy”, kler diecezjalny;
 Sekcja II – zakony, niekatolickie związki wyznaniowe, aktyw świecki, stowarzyszenia katolickie;
 Sekcja I „a” (zwana też terenową) – kler diecezjalny z Katowic i Siemianowic Śląskich;
 Sekcja IV (zwana też analityczną) – analiza materiałów, sprawozdawczość;
 Operacyjna Grupa I Gliwice – Gliwice, Zabrze;
 Operacyjna Grupa II Bytom – Bytom, Piekary Śląskie, Tarnowskie Góry, Krupski Młyn;
 Operacyjna Grupa III Chorzów – Chorzów, Ruda Śląska, Świętochłowice;
 Operacyjna Grupa IV Rybnik – Rybnik, Wodzisław Śląski, Jastrzębie, Racibórz, Zebrzydowice;
 Operacyjna Grupa V Będzin – Będzin, Zawiercie, Olkusz, Sosnowiec, Dąbrowa Górnicza, Czeladź;
 Operacyjna Grupa VI Chrzanów – Chrzanów, Jaworzno, Trzebinia;
 Operacyjna Grupa VII Tychy – Tychy, Pszczyna, Mysłowice, Mikołów, Brzeźce¹⁹.
 W 1975 r. Wydział IV posiadał 45²⁰ lub 46²¹ etatów; w tym: naczelnik, dwóch zastępców, trzydziestu dziewięciu pracowników operacyjnych (trzynastu w sekcjach i dwudziestu sześciu w grupach terenowych²²) oraz sekretariat (zob. tabela nr 2).

Tabela nr 2. Obsada personalna Wydziału IV SB KW MO w Katowicach (stan na 1 sierpnia 1975 r.)

Komórka organizacyjna Wydziału IV	Nazwisko, imię, stopień	Zajmowane stanowisko	Powołany(a) na stanowisko z dniem
Kierownictwo	Lucjan Pikuła, mjr	naczelnik	1 VIII 1962 (VI–VII 1962 p.o. naczelnik)
	Edmund Perek, mjr	zastępca naczelnika	1 VII 1969
	Jerzy Zajac, kpt.	zastępca naczelnika	1 VI 1975
Sekcja I	Jerzy Birnbach, kpt.	kierownik	1 VI 1975
	Stanisław Kałat, kpt.	starszy inspektor	1 VI 1975 (z dniem 1 X 1975 przeniesiony do KW MO Bielsko-Biała)
	Jan Sulima, kpt.	starszy inspektor	1 VI 1975
	Waldemar Wiechno, kpt.	starszy inspektor	1 VI 1975

¹⁹ *Ibidem*, 085/51, Informacja dot. zasadności funkcjonowania operacyjnych grup terenowych Wydziału IV, 20 XII 1976 r., k. 350 (Zakres kompetencji poszczególnych sekcji ustalono na podstawie analizy akt administracyjnych z lat 1975–1980 i akt osobowych funkcjonariuszy Wydziału IV).

²⁰ P. Piotrowski, *Struktury Służby Bezpieczeństwa MSW 1975–1990*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 1, s. 77.

²¹ AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 306/1, Odpowiedź na wyciąg z ankiety do kontroli funkcjonowania nowo utworzonych komend wojewódzkich MO oraz jednostek im podległych, 8 IX 1975 r., k. 137.

²² *Ibidem*, Informacja o stanie funkcjonowania Komendy Wojewódzkiej MO w Katowicach i jednostek podległych, wrzesień 1975 r., k. 24.

Wydział IV SB KW MO/WUSW w Katowicach...

Komórka organizacyjna Wydziału IV	Nazwisko, imię, stopień	Zajmowane stanowisko	Powołany(a) na stanowisko z dniem
Sekcja II	Zdzisław Fickowski, Cecylia Grabska, kpt. Bronisław Słaboń, kpt.	kierownik starszy inspektor starszy inspektor	1 VI 1975 1 VIII 1975 1 VI 1975 (z dniem 1 X 1975 przeniesiony do KW MO Bielsko-Biała)
	Teodor Sołtysiak, kpt.	starszy inspektor	1 VI 1975
Sekcja I „a” (terenowa)	Zygmunt Jasik, kpt. Tadeusz Madej, ppor. Marian Piechota, szer.	kierownik starszy inspektor inspektor	1 VI 1975 1 VI 1975 1 VI 1975
Sekcja IV (analityczna)	Roman Potocki, kpt.	kierownik	1 VI 1975 (z dniem 1 X 1975 przeniesiony do KW MO Bielsko-Biała)
	Janusz Chejdysz, por.	starszy inspektor	1 VI 1975
Grupa Operacyjna I Gliwice	Zbigniew Przytocki, por.	starszy inspektor	1 VI 1975
	Adam Struzik, szer.	starszy inspektor	1 VI 1975
	Mirosław Krzych, st. kpr.	inspektor	1 VIII 1975
Grupa Operacyjna II Bytom	Stanisław Rutkowski, por.	kierownik	1 VI 1975
	Jan Fołęga, kpt.	starszy inspektor	1 VI 1975
	Antoni Ciesielski, por.	inspektor	1 VI 1975
	Andrzej Pomykała, kpr.	młodszy inspektor	1 VI 1975
Grupa Operacyjna III Chorzów	Józef Cichoń, kpt.	kierownik	1 VI 1975
	Ryszard Olszówka, por.	starszy inspektor	1 VI 1975
	Kazimierz Durbacz, por.	inspektor	1 VI 1975
Grupa Operacyjna IV Rybnik	Zygmunt Kałuża, por.	kierownik	1 VI 1975
	Jan Gadomski, por.	starszy inspektor	1 VI 1975
	Jan Górny, ppor.	starszy inspektor	1 VIII 1975
	Zygmunt Ptak, kpt.	starszy inspektor	1 VI 1975
	Ryszard Kaliciński, ppor.	inspektor	1 VI 1975
Grupa Operacyjna V Będzin	Henryk Kaliński, kpt.	kierownik	1 VI 1975
	Zdzisław Sierka, por.	starszy inspektor	1 VI 1975
	Adam Cichopek, ppor.	starszy inspektor	1 VIII 1975
	Jerzy Kopczyński, st. kpr.	inspektor	1 VI 1975
	Andrzej Mularczyk, st. kpr.	inspektor	1 VI 1975
Grupa Operacyjna VI Chrzanów	Ryszard Kornecki, por.	kierownik	1 VI 1975
	Piotr Bartosz, ppor.	starszy inspektor	1 VI 1975
	Henryk Ciupek, plut.	inspektor	1 VI 1975
Grupa Operacyjna VII Tychy	Stanisław Hołda, kpt.	kierownik	1 VI 1975
	Jerzy Gładzki, por.	starszy inspektor	1 VI 1975
	Zygmunt Czembor, st. kpr.	inspektor	1 VI 1975

Źródło: Opracowanie własne na podstawie listy obecności pracowników Wydziału IV uczestniczących w naradzie w dniu 5 IX 1975 r. (AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 085/51, k. 270–271) oraz analizy akt osobowych ww. funkcjonariuszy.

Struktury

Kolejna zmiana w strukturze Wydziału IV nastąpiła prawdopodobnie w 1980 r. i miała związek z nasileniem tzw. działań „D” (dezinformacyjnych, dezintegracyjnych).

Od 1973 r. w Departamencie IV MSW działała Samodzielna Grupa „D”, przeznaczona do szeroko pojętych specjalnych działań dezintegracyjnych wśród duchowieństwa i środowisk świeckich związanych z Kościołem²³. Po czterech latach Samodzielną Grupę „D” przekształcono w Wydział VI Departamentu IV MSW, „tworząc – jak pisze Marek Lasota – z czasem jego terenowe odpowiedniki, to jest sekcje VI w wydziałach IV KW MO”²⁴. W informacji opracowanej w 1991 r. na wniosek przewodniczącego Sejmowej Komisji Nadzwyczajnej ds. Badania Działań MSW czytamy m.in.: „W związku z przekształceniem z dniem 15 czerwca 1977 roku Samodzielnej Grupy „D” w Wydział VI Departamentu IV MSW w 1978 roku w Wydziale IV KW MO w Katowicach powstał jego odpowiednik, czyli Sekcja VI. [...] Z dotychczas niepotwierdzonych ustaleń operacyjnych wynika, że na początku kwietnia 1980 roku na bazie Sekcji VI Wydziału IV powstała nieformalna grupa specjalna pod dowództwem Edmunda Perka, która przeznaczona była do działań dezintegracyjnych i specjalnych ukierunkowanych przeciwko klerowi rzymskokatolickiemu i katolickiej opozycji na terenie województwa katowickiego”²⁵. Analiza materiałów administracyjnych, operacyjnych i akt osobowych funkcjonariuszy katowickiego Wydziału IV pozwala wysunąć tezę, iż kolejność powstania Sekcji VI i nieformalnej grupy specjalnej była prawdopodobnie odwrotna, niż sugeruje cytowany raport. W notatkach i informacjach z lat 1978–1979 często występują sformułowania: „do wykorzystania dla zastępcy naczelnika mjr. Perka”, „wyciąg mjr Perka do wykorzystania do działań „D”, „do przedsięwzięć dezintegracyjnych po uzgodnieniu z mjr. Perkiem”, „wykorzystać do działań „D”, „wykorzystać do działań specjalnych”. Dopiero w kwietniu 1980 r. pojawia się nazwa Sekcji VI i adnotacje typu: „poinformować kierownictwo Sekcji VI”²⁶.

Prawdopodobnie w 1980 r. dokonano reorganizacji katowickiego pionu IV poprzez dostosowanie jego komórek operacyjnych do struktury Departamentu IV. Z Sekcji II wyłączono wówczas zadania związane z rozpracowywaniem zakonów i powierzono je nowo powołanej Sekcji V²⁷ oraz utworzono Sekcję VI, do kompetencji której należało operacyjne zabezpieczenie środowiska młodzieży akademickiej skupionej w Duszpasterstwie Akademickim (DA) i ruchu oazowym oraz prowadzenie tzw. działań dezintegracyjnych i specjalnych (nadzorowanych bezpośrednio przez zastępcę naczelnika mjr. Edmunda Perka). Kierownikiem Sekcji V mianowano por. Piotra Bartosza (dotychczasowego kierownika Sekcji II), a kierownikiem

²³ P. Piotrowski, *Struktury SB MSW 1975–1990...*, s. 74–75.

²⁴ Cyt. za: M. Lasota, *O raporcie sejmowej komisji poświęconym Samodzielnej Grupie „D” w MSW*, „Biuletyn IPN” 2003, nr 1, s. 29–30.

²⁵ Cyt. za: *Informacja o działalności komórek „D” pionu IV byłej Służby Bezpieczeństwa*, „Biuletyn IPN” 2003, nr 1, s. 42–43.

²⁶ AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 085/7, t. 1–2 i 6–10, 085/43, 085/45, t. 1.

²⁷ Od 1971 r. w Departamencie IV MSW istniał Wydział IV, zajmujący się wyłącznie zagadnieniami związanymi z działalnością zakonów (H. Dominiczak, *Organy bezpieczeństwa PRL w walce z Kościołem katolickim...*, s. 393).

Sekcji VI ppor. Andrzeja Kanclerza (później funkcję tę pełnił kpt. Adam Cichopek i kpt. Tadeusz Chmielewski)²⁸.

W 1981 r. Departamentowi IV MSW podporządkowano również zagadnienia związane z operacyjną ochroną kompleksu gospodarki żywnościowej, co miało związek z silnym oparciem, jakie tworzące się koła NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” posiadały w Kościele²⁹. W ten sposób w lutym 1981 r. Departament IV powiększył się o kolejne trzy wydziały: Wydział VII, VIII i IX³⁰. W Wydziale IV SB KW MO w Katowicach utworzono odpowiednio Sekcję VII (ochrona operacyjna bazy kompleksu rolno-spożywczego) oraz Sekcję VIII (nadbudowa środowiska wiejskiego, opozycja skupiona wokół NSZZ „Solidarność”, konspiracyjne struktury na wsi). Kierownikiem Sekcji VII mianowano ppor. Bogusława Nebelskiego, a kierownikiem Sekcji VIII kpt. Teodora Sołtysiaka (potem zastąpił go ppor. A. Kanclerz)³¹. Prawdopodobnie w katowickim Wydziale IV istniała także Sekcja IX z siedzibą w Sosnowcu³², jednak określenie jej zadań i czasu działania wymaga przeprowadzenia dalszych badań.

Stopniowo zwiększająca się ilość sekcji nie pozostała bez wpływu na wzrost liczby stanowisk kierowniczych i etatów w katowickim pionie IV. W 1978 r. wydział posiadał pięćdziesiąt osiem etatów, w 1980 r. sześćdziesiąt sześć, a w 1981 r. sto³³. Prawdopodobnie w 1978 r. przyznano dodatkowy (trzeci) etat zastępcy naczelnika, a trzy lata później kolejny (czwarty)³⁴.

3. Wydział IV w latach 1983–1989

W styczniu 1983 r. na mocy zarządzenia ministra spraw wewnętrznych nr 6/83 przeprowadzono reorganizację struktur terytorialnych MSW i wprowadzono komendy rejonowe, a w nich, w marcu tegoż roku, utworzono komórki SB (zarządzenie nr 012/83 z 13 III 1983 r.)³⁵. Kilka miesięcy później ustawą z 14 lipca 1983 r. o urzędzie ministra spraw wewnętrznych i zakresie działania podległych mu organów³⁶ wprowadzono nowe nazewnictwo jednostek terenowych (dotychczasowa Komenda Wojewódzka MO w Katowicach przyjęła nazwę Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Katowicach).

²⁸ Na podstawie akt personalnych ww. funkcjonariuszy (AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 0231/727, 0238/221, 0231/300, 0264/615).

²⁹ P. Piotrowski, *Struktury SB MSW 1975–1990...*, s. 75.

³⁰ W przytoczonym artykule P. Piotrowski pisze, że Wydział IX powstał prawdopodobnie w 1983 r. (*ibidem*, s. 76). Jednak zmiany, dokonane w 1981 r. w etacie nr 016 Departamentu IV, sugerują, że powstał on równoległe z Wydziałem VII i VIII. Zarządzeniem organizacyjnym nr 010/Org z 21 II 1981 r. zatwierdzono dwadzieścia etatów dla Wydziału VII i dwadzieścia etatów dla Wydziału VIII oraz trzynaście dla Wydziału IX (AIPN, MSW II, 13810, Etat nr 016/5 Departamentu IV MSW, k. 2, 21).

³¹ Na podstawie akt osobowych ww. funkcjonariuszy (AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 0231/299, 0231/616, t. 1, 0238/221).

³² *Ibidem*, 0229/48, t. 1.

³³ P. Piotrowski, *Struktury SB MSW 1975–1990...*, s. 77.

³⁴ Zob. Załącznik nr 2.

³⁵ H. Dominiczak, *Organy Bezpieczeństwa PRL 1944–1990. Rozwój i działalność świetle dokumentów MSW*, Warszawa 1997, s. 253–254.

³⁶ DzU 1983, nr 38, poz. 172 (ustawa obowiązywała od 19 VII 1983 do 10 V 1990 r.).

Struktury

Zmiany strukturalne w MSW pociągnęły za sobą reorganizację katowickiego pionu IV. Po utworzeniu rejonowych komend MO (a potem rejonowych urzędów spraw wewnętrznych) likwidacji uległy terenowe grupy operacyjne, Sekcja I „a” (terenowa) oraz dwa etaty zastępcy naczelnika. Wydział IV SB WUSW składał się od tamtej pory z siedmiu sekcji: I, II, IV, V, VI, VII i VIII, których zakres zainteresowań operacyjnych pozostał taki sam jak w latach 1980–1983. Całą jednostką zarządzał mjr Waldemar Wiechno, a poszczególnymi sekcjami kierowali: por. Bogdan Gosek (Sekcja I), por. Jerzy Kopczyński (Sekcja II), por. Andrzej Nigot (Sekcja IV), kpt. Piotr Bartosz (Sekcja V), kpt. Tadeusz Chmielewski (Sekcja VI), ppor. Bogusław Nebelski (Sekcja VII) oraz por. Andrzej Kanclerz (Sekcja VIII). Po reorganizacji pion IV posiadał czterdzieści dwa etaty:

Naczelnik wydziału	– 1
Zastępca naczelnika wydziału	– 2
Kierownik sekcji	– 7
Starszy inspektor	– 19
Inspektor	– 7
Młodszy inspektor	– 2
Starsza maszynistka	– 1
Sekretarka	– 1
Inspektor cywilny	– 2 ³⁷

Omówiona struktura Wydziału IV funkcjonowała tylko przez półtora roku.

W połowie 1984 r. w MSW pojawiła się koncepcja utworzenia odrębnego departamentu, do którego zadań należałaby wyłącznie ochrona gospodarki żywnościowej³⁸. Zarządzeniem ministra spraw wewnętrznych nr 0124/Org z 30 XI 1984 r. z Departamentu IV wydzielono wydziały zajmujące się ochroną kompleksu rolno-spożywczego (Wydział VII, VIII i IX) i włączono je do nowo utworzonego Departamentu VI³⁹. Po reorganizacji Departament IV składał się z sześciu wydziałów, zmieniła się numeracja poszczególnych wydziałów⁴⁰ oraz zakres ich operacyjnych zainteresowań⁴¹.

³⁷ AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 067/19, Protokół zdania-przejęcia Wydziału IV Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Katowicach, 22 IX 1983, k. 2, 23, 25, 27, 31, 33, 34, 36.

³⁸ Działania związane z „ochroną” gospodarki żywnościowej prowadzone były przez kilka departamentów. Ideą powołania nowego departamentu było scalenie tych działań poprzez wyłączenie ich z Departamentu III, Departamentu IV i Departamentu V. Operacyjna ochrona kompleksu gospodarki żywnościowej, leśnictwa i przemysłu drzewnego oraz ochrony środowiska i zasobów naturalnych miała należeć wyłącznie do Departamentu VI (AIPN, MSW, 10/1422, Notatka w sprawie proponowanej organizacji i zakresu działania komórek Departamentu VI i IV MSW, sierpień 1984 r., k. 8–12 oraz Pismo dyrektora Biura Organizacyjno-Prawnego MSW do szefów WUSW, 20 IX 1984 r., k. 26–27.)

³⁹ AIPN, MSW II, Etat nr 016/6 Departamentu IV MSW (zmiana nr 9, wprowadzona z dniem 1 XII 1984 r.), 31 i 38; a także P. Piotrowski, *Struktury SB MSW 1975–1990...*, s. 76.

⁴⁰ Do niedawna w literaturze przedmiotu panowało przekonanie, iż zmiana numeracji wydziałów Departamentu IV miała związek z uczestnictwem funkcjonariuszy Wydziału VI tego Departamentu w zabójstwie ks. Jerzego Popiełuszki. Wnioskowano tak na podstawie informacji sporządzonej w 1991 r. na wniosek przewodniczącego Sejmowej Komisji Nadzwyczajnej ds. Badania Działań MSW (pisze o tym P. Piotrowski, *Struktury SB MSW 1975–1990...*, s. 76). Wyniki ostatnich badań P. Piotrowskiego (przytacza je A. Dziurok, *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989*, red. A. Dziurok, s. 26) oraz cytowana w przypisie poniżej notatka z sierpnia 1984 r. dotycząca działań komórek Departamentu IV dowodzą, iż przesunięcie działań dezintegracyjnych i specjalnych z Wydziału IV do Wydziału VI poprzez zmianę numeracji planowano wcześniej i nie miało ono związku

Zmiany wprowadzone w Departamencie IV spowodowały reorganizację jednostek terenowych. Na początku 1985 r. z katowickiego Wydziału IV wyłączono Sekcję VII i VIII, a ich kompetencje przejął nowo powołany Wydział VI pod kierownictwem por. Bogusława Nebelskiego (dotychczasowego kierownika Sekcji VII)⁴². Zmniejszono również liczbę stanowisk kierowniczych, etat zastępcy naczelnika odpowiedzialnego za nadzorowanie pracy sekcji zajmujących się kompleksem rolno-wyżywieniowym został przekazany do Wydziału VI⁴³. Po zmianach organizacyjnych Wydział IV SB WUSW w Katowicach składał się z czterech sekcji, których zakres działań operacyjnych podobnie jak w innych jednostkach wojewódzkich (np. we Wrocławiu)⁴⁴ dostosowano do specyfiki regionalnej. Prawdopodobnie na szczeblu wojewódzkim nie utworzono odpowiedników Wydziału IV i Wydziału VI Departamentu IV MSW, a kompetencje tych jednostek w terenie przejęła Sekcja II i Sekcja V. Zakres kompetencji poszczególnych komórek Wydziału IV SB WUSW w Katowicach przedstawiał się następująco: Sekcja I – analiza i sprawozdawczość; Sekcja II – kuria, kler diecezjalny, duszpasterstwo akademickie; Sekcja III – zakony; Sekcja V – kościoły i wyznania nierzymskokatolickie oraz stowarzyszenia i świeccy aktywi katolicki⁴⁵. W takim kształcie katowicki pion IV przetrwał aż do likwidacji.

Zmiana sytuacji politycznej w 1989 r. doprowadziła do znaczących zmian organizacyjnych w aparacie bezpieczeństwa. Na podstawie zarządzenia ministra spraw wewnętrznych nr 075/89 z 24 sierpnia 1989 r. rozwiązano m.in. Departament IV, a z połączenia jego struktur i struktur byłego Biura Studiów utworzono Departament Studiów i Analiz. Analogicznie na szczeblu wojewódzkim kadry byłych wydziałów IV weszły w skład wydziałów studiów i analiz⁴⁶.

Zgodnie z decyzją nr 066/89 szefa WUSW w Katowicach z 2 listopada 1989 r. specjalnie powołana komisja przystąpiła do sporządzenia stanu faktycznego materiałów i wyposażenia Wydziału IV⁴⁷. Miesiąc później (12 grudnia) był naczelnik pionu IV

ze śmiercią ks. Jerzego Popiełuszki (AIPN, MSW, 10/1422, Notatka w sprawie proponowanej organizacji i zakresu działania komórek Departamentu VI i IV MSW, sierpień 1984 r., k. 11–12).

⁴¹ W sierpniu 1984 r. planowano następujący zakres działań poszczególnych wydziałów: Wydział I – prace analityczne i informacyjne dotyczące głównych kierunków działania Kościoła rzymskokatolickiego i kościołów innych wyznań, stowarzyszeń, struktur katolików świeckich, duszpasterstw stanowych i zawodowych; Wydział II – rozpoznanie i przeciwdziałanie inicjatywom centralnych struktur Kościoła (m.in. episkopat, prymas, komisje problemowe episkopatu, misja Watykanu w Polsce) oraz koordynowanie rozpracowywania biskupów; Wydział III – rozpracowywanie działalności zakonów oraz ich powiązań z ośrodkami zagranicznymi; Wydział IV – rozpoznanie i zwalczanie wrogich działań duszpasterstw stanowych (młodzieżowych, akademickich, stanowo-zawodowych) oraz „koordynowanie działań operacyjno-specjalnych w skali kraju”; Wydział V – rozpracowywanie działalności centralnych stowarzyszeń: Pax, ChSS, KIK oraz katolików świeckich; Wydział VI – rozpoznanie i zwalczanie wrogiej działalności kościołów i wyznań nierzymskokatolickich oraz ich kontaktów z zagranicznymi centralami wyznaniowymi, a także przeciwstawianie ich działalności hierarchii Kościoła rzymskokatolickiego (*ibidem*).

⁴² AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 0231/616, Wniosek personalny z dnia 11 II 1985 r., k. 171.

⁴³ *Ibidem*, 0231/707, Wniosek personalny z dnia 9 IV 1985 r., k. 89.

⁴⁴ P. Piotrowski, *Struktury SB MSW 1975–1990...*, s. 76.

⁴⁵ Na podstawie protokołu stanu faktycznego materiałów i wyposażenia Wydziału IV WUSW w Katowicach (AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 067/20, t. 1) oraz analizy akt osobowych funkcjonariuszy.

⁴⁶ P. Piotrowski, *Struktury SB MSW 1975–1990...*, s. 99–100.

⁴⁷ AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 067/20, t. 1, Protokół stanu faktycznego, dokumentów, materiałów i wyposażenia Wydziału IV WUSW w Katowicach, 12 XII 1989 r., k. 1–39.

Struktury

ppłk Waldemar Wiechno przekazał naczelnikowi Wydziału Studiów i Analiz ppłk. Lucjanowi Janusowi dokumentację i sprzęt zlikwidowanego wydziału⁴⁸.

W chwili likwidacji Wydział IV SB dysponował dwudziestoma dziewięcioma etatami:

Naczelnik wydziału	– 1
Zastępca naczelnika wydziału	– 1
Kierownik grupy	– 4
Starszy inspektor	– 15
Inspektor	– 5
Młodszy inspektor	– 1
Sekretarz maszynistka	– 1
Maszynistka	– 1

Wydziałem kierował ppłk Waldemar Wiechno i jego zastępca ppłk Edmund Perzek, a sekcjami: kpt. Andrzej Nigot (Sekcja I), kpt. Bogdan Gosek (Sekcja II), kpt. Piotr Bartosz (Sekcja III) oraz kpt. Wiesław Misztal (Sekcja V)⁴⁹.

Poszczególne etapy przekształceń Wydziału IV SB w Katowicach w formie graficznej przedstawiono w załączniku nr 1.

II. Kierownictwo Wydziału IV SB w Katowicach

1. Naczelnicy

Przez cały czas istnienia Wydziału IV jego prace organizowało i koordynowało trzech naczelników: Lucjan Pikuła (1962–1977)⁵⁰, Jerzy Birnbach (1977–1983)⁵¹ i Waldemar Wiechno (1983–1989)⁵². Do kompetencji naczelnika należał m.in. bezpośredni nadzór nad komórką zajmującą się analizą i sprawozdawczością oraz do 1975 r. nad Grupą IV z siedzibą w Częstochowie.

2. Zastępca naczelnika

W 1962 r. w chwili powołania pionu IV dla katowickiej jednostki przewidziano dwa stanowiska zastępcy naczelnika. Wraz z rozrastaniem się struktury wydziału oraz powiększaniem zakresu działań operacyjnych etatów tych przybywało. Trzeci etat został przyznany prawdopodobnie w 1978 r. (co mogło mieć związek z nasileniem działań dezintegracyjnych), a czwarty w 1981 r. po utworzeniu Sekcji VII i VIII. Do zadań poszczególnych zastępców należała m.in. koordynacja działań określonych komórek Wydziału IV, a ich kompetencje można usystematyzować następująco:

⁴⁸ *Ibidem*, 067/21, Protokół przekazania-przejęcia dokumentów, materiałów i wyposażenia likwidowanego Wydziału IV SB do nowo utworzonego Wydziału Studiów i Analiz WUSW Katowice, 12 XII 1989 r., k. 1.

⁴⁹ *Ibidem*, 067/20, t. 1, Protokół stanu faktycznego, dokumentów, materiałów i wyposażenia Wydziału IV WUSW w Katowicach, 12 XII 1989 r., k. 1–39 oraz akta osobowe ww. funkcjonariuszy.

⁵⁰ *Ibidem*, 0229/124, Przebieg służby, k. 78–79.

⁵¹ AIPN, 0604/1382, Przebieg służby, k. 1–2 (cz. III).

⁵² AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 0231/264, Przebieg służby, k. 38–40.

• **zastępca naczelnika** Wydziału IV nadzorujący prace komórek zajmujących się rozpracowywaniem i zabezpieczaniem kurii oraz kleru diecezjalnego. W latach 1962–1969 funkcję tę pełnił Zygmunt Nikiel⁵³, po nim aż do likwidacji Wydziału Edmund Perek⁵⁴. Ponadto od 1978 r. Edmund Perek odpowiadał za prowadzenie działań dezintegracyjnych i specjalnych oraz nadzorował pracę Sekcji VI (w latach 1980–1983 tylko Grupy VI, pracę Grupy I koordynował wówczas Waldemar Wiechno)⁵⁵;

• **zastępca naczelnika** Wydziału IV nadzorujący prace komórek zajmujących się rozpracowywaniem i zabezpieczaniem zakonów, kleru zakonnego, kościołów nierzymskokatolickich i związków wyznaniowych oraz stowarzyszeń katolickich i aktywu świeckiego. Funkcję tę kolejno pełnili: Władysław Leś (1962–1965)⁵⁶, Dionizy Girek (1965–1969)⁵⁷, Eugeniusz Wojdas (1969–1971)⁵⁸, Tadeusz Cierpień (1971–1973)⁵⁹, Edward Świątkowski (1973–1975)⁶⁰, Jerzy Zając (1975–1979)⁶¹, Kazimierz Goraj (1979–1981)⁶², Jerzy Wach (1981–1983)⁶³. Etat ten uległ likwidacji w czasie reorganizacji w 1983 r.;

• **zastępca naczelnika** Wydziału IV nadzorujący od 1978 r. prace komórek, których zadaniem było ograniczanie oddziaływania i działalność kurii, od 1981 r. komórek zajmujących się zabezpieczaniem sektora żywnościowego, a od 1983 r. również komórek zajmujących się rozpracowywaniem zakonów. W latach 1978–1980 funkcję tę pełnił Jan Górny⁶⁴, następnie Waldemar Wiechno (1980–1983)⁶⁵, po nim Jerzy Kopczyński (1983–1985)⁶⁶. W wyniku zmian organizacyjnych etat przeniesiono do Wydziału VI;

• **zastępca naczelnika** Wydziału IV nadzorujący prace komórek zajmujących się operacyjnym zabezpieczaniem nadbudowy środowiska wiejskiego w województwie katowickim. Stanowisko to zajmował Teodor Sołtysiak (1981–1983)⁶⁷. Etat funkcjonował tylko trzy lata, po wyłączeniu z działań Wydziału IV zagadnień związanych z gospodarką żywnościową uległ likwidacji.

Poszczególne etapy zmian w etatach i obsadzie personalnej kierownictwa Wydziału IV SB w Katowicach w formie graficznej przedstawiono w załączniku nr 2.

⁵³ AIPN, 0604/1060, Przebieg służby, k. 1–3 (cz. III).

⁵⁴ AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 0231/264, Przebieg służby, k. 27–29.

⁵⁵ Na podstawie analizy teczek osobowych ww. funkcjonariuszy.

⁵⁶ AIPN, 0604/747, Przebieg służby, k. 1–4 (cz. III).

⁵⁷ AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 0228/40, Przebieg służby, k. 69.

⁵⁸ *Ibidem*, 0227/270, Przebieg służby, k. 29, 82.

⁵⁹ *Ibidem*, 0229/39, Przebieg służby, k. 48–49.

⁶⁰ *Ibidem*, 0264/328, t. 1, Przebieg służby, k. 35–36.

⁶¹ Ustalono na podstawie analizy akt administracyjnych i akt operacyjnych Wydziału IV z lat 1975–1979.

⁶² AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 0231/304, Przebieg służby, k. 54–55.

⁶³ *Ibidem*, 0231/646, Przebieg służby, k. 57–58.

⁶⁴ *Ibidem*, 0264/288, Przebieg służby, k. 53–55.

⁶⁵ *Ibidem*, 0231/264, Przebieg służby, k. 38–40.

⁶⁶ *Ibidem*, 0231/707, Przebieg służby, k. 53–55.

⁶⁷ *Ibidem*, 0231/299, Przebieg służby, k. 58–60.

III. Działania Wydziału IV SB w Katowicach

Omawiając kolejne etapy reorganizacji Wydziału IV SB w Katowicach oraz kompetencje kadry kierowniczej, tylko ogólnie nakreślono zainteresowania i działania tej jednostki. W załączniku nr 3 do niniejszego artykułu przedstawiono zarządzenie wewnętrzne nr 0017/64 z 1 grudnia 1964 r. I zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. bezpieczeństwa w Katowicach, które szczegółowo określa zakres działania wydziału, a także zakres czynności poszczególnych stanowisk tego pionu.

Po 1975 r. i późniejszych reorganizacjach zmieniały się metody działania, zakresy czynności, ale główne obiekty zainteresowań funkcjonariuszy Wydziału IV pozostały te same.

Wydział IV SB KW MO w Katowicach w latach 1962–1975

Grupa I – kuria i jej „agendy” – kler diecezjalny	Grupa II – zakony męskie i żeńskie – kler zakonny	Grupa III – niekatolickie związki wyznaniowe – aktyw katolicki, – stowarzyszenia katolickie	Grupa IV <u>(z siedzibą w Częstochowie)</u> – kuria i jej „agendy” – zakon oo. Paulinów na Jasnej Górze	Grupa V Analityczna (od 1963 r.) – analiza materiałów – sprawozdawczość
Sekcja I – kuria i jej „agendy” – kler diecezjalny	Sekcja II – zakony – niekatolickie związki wyznaniowe – aktyw katolicki, – stowarzyszenia katolickie	Sekcja I „a” Terenowa – kler diecezjalny z terenu Katowic i Siemianowic	Sekcja IV Analityczna – analiza materiałów – sprawozdawczość	Operacyjne grupy terenowe: Grupa I Gliwice Grupa II Bytom Grupa III Chorzów Grupa IV Rybnik Grupa V Będzin Grupa VI Chrzanów Grupa VII Tychy

Sekcja I	Sekcja II	Sekcja I „a”	Sekcja IV	Sekcja V	Sekcja VI	Operacyjne grupy teren.:
– kuria i jej „agendy”	– niekatolickie	– kuria i jej „agendy”	Analizy	– zakony	– duszpasterstwo	Gr. I Gliwice
– kler diecezjalny	– kler diecezjalny	– kler diecezjalny	Wydział IV SB WUSW w Katowicach w latach 1981–1985	– zakony	– duszpasterstwo akademickie	Gr. II Bytom
	– aktyw katolicki,	– kler diecezjalny		– zakony	– ruch oazowy	Gr. III Chorzów
	– stowarzyszenia katolickie	– kler diecezjalny		– zakony	– działania specjalne	Gr. IV Rybnik
		– kler diecezjalny		– zakony		Gr. V Będzin
		– kler diecezjalny		– zakony		Gr. VI Chrzanów
		– kler diecezjalny		– zakony		Gr. VII Tychy

Sekcja I	Sekcja II	Sekcja V	Sekcja VII	Sekcja VIII	Operacyjne grupy teren.:
– kuria i jej „agendy”	– niekatolickie	– zakony	– kompleksy rolno-akademickie	– NSZZ Rolników Indywidualnych	Gr. I Gliwice
– kler diecezjalny	– kler diecezjalny	– zakony	– kompleksy rolno-akademickie	– NSZZ Rolników Indywidualnych	Gr. II Bytom
	– kler diecezjalny	– zakony	– kompleksy rolno-akademickie	– NSZZ Rolników Indywidualnych	Gr. III Chorzów
	– kler diecezjalny	– zakony	– kompleksy rolno-akademickie	– NSZZ Rolników Indywidualnych	Gr. IV Rybnik
	– kler diecezjalny	– zakony	– kompleksy rolno-akademickie	– NSZZ Rolników Indywidualnych	Gr. V Będzin
	– kler diecezjalny	– zakony	– kompleksy rolno-akademickie	– NSZZ Rolników Indywidualnych	Gr. VI Chrzanów
	– kler diecezjalny	– zakony	– kompleksy rolno-akademickie	– NSZZ Rolników Indywidualnych	Gr. VII Tychy (do 1983 r.)

Sekcja I Analityczna	Sekcja II	Sekcja III	Sekcja V
– kuria i jej „agendy”	– kuria i jej „agendy”	– zakony	– niekatolickie związki wyznaniowe
– kler diecezjalny	– kler diecezjalny	– zakony	– świecki aktyw katolicki

Załącznik nr 2 (opracowanie własne)

Kierownictwo Wydziału IV SB KW MO/WUSW w Katowicach (1962–1989)

**Naczelnik:
(1962–1989)**

Lucjan Pikuła
(1 VIII 1962 – 31 V 1977)

Jerzy Birnbach
(1 VI 1977 – 15 X 1983)

Waldemar Wiechno
(16 X 1983 – 30 X 1989¹)

**zastępca naczelnika: zastępca naczelnika: zastępca naczelnika: zastępca naczelnika:
(1962–1989) (1962–1983) (1978–1985) (1981–1983)**

Zygmunt Nikiel
(1 VII 1962 –
30 VI 1969)

Władysław Leś
(1 X 1962 –
30 XI 1965)

Jan Górny
(1 XII 1978 –
2 III 1980)

Teodor Sołtysiak
(1 IX 1981 –
30 IV 1983)

Edmund Perek
(1 VII 1969 –
30 X 1989²)

Dionizy Girek
(1 XII 1965 –
30 VI 1969)

Waldemar Wiechno
(1 IV 1980 –
15 X 1983)

Eugeniusz Wojdas
(1 VII 1969 –
15 IV 1971)

Jerzy Kopczyński
(16 X 1983 –
15 X 1985³)

Tadeusz Cierpień
(16 VI 1971 –
15 XII 1973)

Edward Świątkowski
(16 XII 1973 –
31 V 1975)

Jerzy Zając
(1 VI 1975 –
31 VIII 1979)

Kazimierz Goraj
(1 IX 1979 –
28 II 1981)

Jerzy Wach
(16 VI 1981 –
30 IV 1983)

¹ Od 1 XI 1989 r. w dyspozycji szefa WUSW w Katowicach.

² Od 1 XI 1989 r. w dyspozycji szefa WUSW w Katowicach.

³ Data formalnego odwołania ze stanowiska, wcześniej pozostawał w dyspozycji szefa WUSW w Katowicach.

Struktury

Załącznik nr 3. Zakres działania Wydziału IV KW MO w Katowicach

Nr 1

1964 grudzień 1, Katowice – Zarządzenie wewnętrzne nr 0017/64 pierwszego zastępcy komendanta wojewódzkiego Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa w Katowicach w sprawie zakresu działania Wydziału IV katowickiej KW MO

**Służba Bezpieczeństwa
Komendy Wojewódzkiej MO
w Katowicach**

Katowice, dnia ^a1 XII^a 1964 r.
Tajne spec[jalnego] znac[enia]

Zarządzenie wewnętrzne nr^b20017^b/64

I z[astęp]cy komendanta wojewódzkiego MO ds. bezpieczeństwa w Katowicach
z dnia ^c1 XII^c 1964 r.

Dot[yczy] zakresu działania Wydziału IV

Zgodnie z decyzją ministra s[praw] w[ewnętrznych] z dnia 9 X 1964 r. oraz w myśl pisma dyrektora Departamentu Kadr i Szkolenia MSW z dnia 26 X 1964 r. (l.dz. K-09728/64) ustalam następujący zakres działania dla Wydziału IV Służby Bezpieczeństwa KW MO w Katowicach oraz określam zakres czynności dla poszczególnych stanowisk w tym Wydziale:

§ 1

Zakres rozpracowywanych zagadnień przez Wydział IV:

1. Wroga politycznie, społecznie i ideologicznie działalność Kościoła rzymskokatolickiego w województwie katowickim.

2. Świeckie stowarzyszenia i ugrupowania katolickie działające na terenie województwa: „Pax”, Ch[rześcijańskie] S[towarzyszenie] S[połeczne], Tow[arzystwo] Przyjaciół KUL, „Więź”, przykościelne organizacje katolickie, niezorganizowany aktyw katolicki, duszpasterstwo stanowo-zawodowe.

3. Duchowieństwo i aktyw wszystkich wyznań religijnych (niekatolickich), z wyjątkiem Kościoła ewangelicko-augsburskiego, ewangelicko-reformowanego i Związku Wyznania Mojżeszowego.

Przez rozpracowywanie w Wydziale IV ww. zagadnień rozumie się:

a) prowadzenie spraw wg instrukcji 03/60 MSW oraz zarządzenia ministra s[praw] w[ewnętrznych] nr 00114/63;

b) organizację rozpoznania działalności i zamierzeń, ujawnianie i analizowanie

^{a-a} Wpisane odręcznie.

^{b-b} Wpisane odręcznie.

^{c-c} Wpisane odręcznie.

nowych kierunków, form, taktyki figurantów oraz kierowanych przez nich instytucji;

c) organizację przeciwdziałania oraz dokumentowanie wrogiej i opozycyjnej działalności;

d) prowadzenie rozmów ostrzegawczych, profilaktycznych i rozpoznawczych z osobami będącymi w zainteresowaniu Wydziału IV;

e) sporządzanie z rozpracowywanych zagadnień wszechstronnej informacji operacyjno-politycznej dla potrzeb MSW i władz wojewódzkich;

f) praca operacyjna wśród wyjeżdżających figurantów Wydziału IV oraz przyjeżdżających z zagranicy osób pozostających w zainteresowaniu pionu IV; organizowanie rozpoznania kontaktów zagranicznych figurantów;

g) nadzór i koordynacja pracy Referatów Służby Bezpieczeństwa w zakresie problematyki Wydziału IV;

h) nadto cały kolektyw Wydziału [IV] uczestniczy w zabezpieczaniu masowych imprez kleru na Jasnej Górze, w Piekarach Śl[ąskich], w Turzy Śl[ąskiej], obchodów Bożego Ciała, w kontroli kazań, rekolekcji i odczytywania listów pasterskich, w zabezpieczaniu czynności władz administracyjnych w stosunku do obiektów pozostających w zainteresowaniu Wydziału IV oraz uczestniczy w zabezpieczaniu pobytu delegacji partyjno-rządowych na terenie województwa.

§ 2

Kierownictwo Wydziału IV: naczelnik + dwóch zastępców (trzy osoby)

1. Naczelnik Wydziału IV:

– nadzorowanie, kierownictwo, kontrola i koordynacja całości pracy Wydziału [IV];

– obsługiwanie własnych tajnych współpracowników;

– nadzorowanie pracy Grupy V i Grupy IV (z siedzibą w Częstochowie);

– przepracowywanie^d wytycznych i zarządzeń pod kątem specyfiki Wydziału [IV] i odpowiedzialności za ich prawidłową realizację;

– wypracowywanie kierunków pracy Wydziału [IV] i jednostek terenowych po pionie IV, opracowywanie planów problemowych, przygotowywanie materiałów do odpraw i narad w zakresie pionu IV;

– nadzorowanie rozpracowania kurii częstochowskiej i klasztoru na Jasnej Górze;

– udział w ważniejszych przedsięwzięciach operacyjnych Wydziału [IV];

– ocena i koordynacja ważniejszych przedsięwzięć operacyjnych pionu IV w jednostkach terenowych;

– wykonywanie zadań po linii MOB;

– odpowiedzialność za gospodarkę funduszem „O” w Wydziale;

– odpowiedzialność za postawę moralno-polityczną pracowników Wydziału [IV];

– uczestniczenie w pracach Komisji ds. Kleru przy KW PZPR;

^d Tak w tekście.

Struktury

2. Z[astęp]ca naczelnika Wydziału IV:

- nadzorowanie pracy Grupy I;
- obsługiwanie własnych tajnych współpracowników, opracowywanie i pozyskiwanie nowych TW;
- udział w realizacji ważniejszych przedsięwzięć operacyjnych Grupy I;
- nadzór nad rozpracowaniem kurii katowickiej;
- współudział w koordynacji pracy jednostek terenowych po pionie IV;
- współudział w wykonywaniu zadań po linii MOB;
- wykonywanie obowiązków naczelnika pod jego nieobecność;
- uczestniczenie w wypracowaniu zadań i kierunków pracy pionu IV w województwie;
- uczestniczenie w pracach Rady Szkoleniowej przy Kierownictwie Służby Bezpieczeństwa.

3. Z[astęp]ca naczelnika Wydziału IV:

- nadzór nad Grupą II i Grupą III;
- obsługiwanie własnych tajnych współpracowników, opracowywanie i pozyskiwanie nowych TW;
- udział w realizacji ważniejszych przedsięwzięć operacyjnych Grupy II i III;
- nadzorowanie rozpracowania prowincji zakonnych, kierowniczych ogniw nielegalnej sekty św[iadków] Jehowy oraz czołowego aktywu świeckiego Kościoła katolickiego;
- współudział w koordynacji pracy jednostek terenowych po pionie IV;
- współudział w kierownictwie^e Wydziałem [IV];
- przewodniczący Rady Szkoleniowej Wydziału;
- organizowanie zjazdów szkoleniowych dla pracowników pionu IV województwa.

Uwaga: Ze względu na polityczną wagę problematyki Wydziału IV funkcje nadzoru i koordynacji stanowią jedną z zasadniczych czynności w zakresie pracy członków kierownictwa Wydziału IV.

§ 3

Grupa I – stan etatowy: 1 + 4 (pięciu pracowników)

Grupa zajmuje się rozpracowywaniem kurii diecezjalnej w Katowicach (kierowanej przez czterech biskupów) oraz jej agend, tj.: kapituły, kierownictwa katedry i parafii katedralnej, Wyższego Śl[ąskiego] Sem[inarium] Duch[ownego] (z siedzibą w Krakowie), redakcji „Gościa Niedzielnego”, „Księgarni św. Jacka”, wytwórni^f „Ars Catholica”, domów rekolekcyjnych.

1. Kierownik Grupy [I]:

- kierowanie pracą zespołu (Grupy [I]);
- opracowywanie, pozyskiwanie i obsługiwanie własnych tajnych współpracowników;

^e Tak w tekście.

^f Tak w tekście.

- prowadzenie teczek na biskupa i teczek ewidencji operacyjnej na dwóch księży – pracowników kurii oraz rozpoznawanie ich kontaktów świeckich;
- opracowywanie planów akcji w zakresie zainteresowań Grupy I;
- uczestniczenie w pracach Rady Szkoleniowej Wydziału;
- kontrola pracy z siecią i w sprawach podległych pracowników oraz czuwanie nad stanem wykorzystywanych przez Grupę [I] l[okali] k[ontaktowych];
- udział w pozyskiwaniach nowych tajnych współpracowników prowadzonych przez podległych oficerów operacyjnych;
- czuwanie nad stanem i właściwą jakością dokumentacji prowadzonej przez pracowników Grupy [I];
- realizacja i czuwanie nad właściwym wykonywaniem przez zespół pracowników aktualnych oraz nadchodzących zarządzeń, wytycznych i korespondencji w zakresie związanym z zainteresowaniami Grupy [I];
- współdziałanie z jednostkami terenowymi w zakresie rozpracowywanych zagadnień;

2. St[arszy] oficer operacyjny:

- prowadzenie teczek na biskupa i teczek ewidencji operacyjnej na sześciu księżach – pracowników kurii oraz opracowywanie ich kontaktów świeckich;
- obsługiwanie własnych tajnych współpracowników, opracowywanie i pozyskiwanie nowych TW;
- prowadzenie sprawy obiektowej na kurię diecezjalną i jej agendy, tj. redakcję „Gościa Niedzielnego”, „Księgarnię św. Jacka”, wytwórnię[§] „Ars Catholica” i domy rekolekcyjne;

3. St[arszy] oficer operacyjny:

- prowadzenie teczek na biskupa i teczek ewidencji operacyjnej na siedmiu księżach – pracowników kurii oraz opracowywanie ich kontaktów świeckich;
- opracowywanie, pozyskiwanie i obsługa własnych tajnych współpracowników;
- udział w prowadzeniu teczek ewidencji operacyjnej na tych księżach, którzy mają perspektywę awansu na stanowiska kurialne;
- prowadzenie fragmentu sprawy obiektowej na duszpasterstwo akademickie;
- udział w prowadzeniu dwunastu teczek ewidencji operacyjnej na studentów KUL z diecezji katowickiej;

4. St[arszy] oficer operacyjny:

- prowadzenie teczek na biskupa i teczek ewidencji operacyjnej na trzynastu księżach – pracowników kurii i katedry oraz opracowywanie ich kontaktów świeckich;
- opracowywanie, pozyskiwanie i obsługa własnych tajnych współpracowników;
- prowadzenie teczek ewidencji operacyjnej na parafię katedralną;
- prowadzenie teczek na „Apostolstwo Chorych” – agenda episkopatu z siedzibą w Katowicach;
- udział w prowadzeniu teczek ewidencji operacyjnej na dziekanów diecezji katowickiej;

[§] Tak w tekście.

Struktury

5. Oficer operacyjny:

- rozpracowywanie Wyższego Śl[ąskiego] Sem[inarium] Duch[ownego] z siedzibą w Krakowie;
- prowadzenie jedenastu teczek ewidencji operacyjnej na księży – kadre W[wyższego] Śl[ąskiego] S[eminarium] D[uchownego];
- prowadzenie stu osiemdziesięciu siedmiu teczek ewidencji operacyjnej na kleryków W[wyższego] Śl[ąskiego] S[eminarium] D[uchownego];
- zakładanie nowych teczek ewidencji operacyjnej na przyjmowanych do W[wyższego] Śl[ąskiego] S[eminarium] D[uchownego];
- obsługiwanie własnych tajnych współpracowników i opracowywanie kandydatów na t[ajnych] wsp[ółpracowników];

§ 4

Grupa II – stan osobowy: 1 + 3 (czterech pracowników)

Zajmuje się rozpracowaniem kleru zakonnego i zakonów żeńskich.

1. Kierownik Grupy [II]:

- kierowanie pracą zespołu (Grupy [II]);
 - opracowywanie, pozyskiwanie i obsługiwanie własnych tajnych współpracowników;
 - prowadzenie sprawy obiektowej na prowincję zakonną oo. franciszkanów;
 - rozpracowanie Wyższego Sem[inarium] Duchownego oo. Franciszkanów;
 - prowadzenie sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Oset”;
 - prowadzenie teczek na parafię przy prowincji oo. franciszkanów;
 - prowadzenie trzydziestu siedmiu teczek na księży zakonnych oo. franciszkanów z kierownictwa prowincji i W[wyższego] S[eminarium] D[uchownego];
 - opracowywanie aktywu świeckiego współdziałającego z prowincją;
 - kontrola pracy z siecią i w sprawach podległych pracowników oraz czuwanie nad stanem l[okali] k[ontaktowych] pozostających w dyspozycji Grupy [II];
 - udział w pozyskiwaniach nowych tajnych współpracowników prowadzonych przez podległych oficerów operacyjnych;
 - czuwanie nad stanem i właściwą jakością dokumentacji prowadzonej przez pracowników Grupy [II];
 - realizacja i czuwanie nad właściwym wykonywaniem przez zespół pracowników aktualnych oraz nadchodzących zarządzeń, wytycznych i korespondencji w zakresie związanym z zainteresowaniami Grupy [II];
 - współdziałanie z jednostkami terenowymi w zakresie rozpracowania kleru zakonnego;
 - opracowywanie planów akcji w zakresie kompetencji Grupy II;
- ##### 2. St[arszy] oficer operacyjny:
- prowadzenie sprawy obiektowej na prowincję zakonna oo. kamilianów;
 - prowadzenie trzynastu teczek ewidencji operacyjnej na księży zakonnych zarządu ww. prowincji;

- prowadzenie fragmentu sprawy obiektowej na zakon oo. jezuitów;
- prowadzenie fragmentu sprawy obiektowej na zakon oo. werbistów;
- prowadzenie fragmentu sprawy obiektowej na zakon oo. oblatów;
- opracowywanie, pozyskiwanie i praca z własnymi tajnymi współpracownikami;
- współdziałanie z jednostkami powiatowymi w zakresie realizacji zadań w stosunku do ww. zakonów;

3. Oficer operacyjny:

- prowadzenie fragmentu sprawy obiektowej na zakon oo. redemptorystów;
- prowadzenie fragmentu sprawy obiektowej na zakon oo. salezjanów;
- opracowywanie, pozyskiwanie przy pomocy Kierownictwa i praca z własnymi tajnymi współpracownikami;
- pomoc kierownikowi Grupy [II] w realizacji przedsięwzięć do sprawy obiektowej na prowincję oo. franciszkanów;

4. Oficer operacyjny:

- prowadzenie sprawy obiektowej na Dom Generalny ss. Boromeuszek i na prowincję ss. służebniczek;
- prowadzenie spraw operacyjnej obserwacji na zakonnice;
- praca z własną siecią tajnych współpracowników;
- typowanie i opracowywanie kandydatów na nowych t[ajnych] współpracowników];
- opracowywanie siostr zakonnych zatrudnionych na stałe w kuriach diecezjalnych;
- załatwianie bieżących spraw związanych z rozpoznawaniem i przeciwdziałaniem wrogiej działalności zakonów żeńskich;
- współdziałanie z jednostkami powiatowymi, w których notuje się nasilenie nielegalnej lub szkodliwej działalności ze strony zakonów żeńskich;

§ 5

Grupa III – stan osobowy: 1 + 4 (pięciu pracowników)

Zajmuje się rozpracowaniem wszystkich niekatolickich związków wyznaniowych i aktywu katolickiego zrzeszonego oraz niezrzeszonych działaczy katolickich;

1. Kierownik Grupy [III]:

- kierowanie pracą zespołu (Grupy [III]);
- rozpracowanie dziewięciu związków wyznań niekatolickich działających na terenie województwa;
- opracowywanie, pozyskiwanie i praca z własną siecią tajnych współpracowników;
- udział w pozyskiwaniach nowych tajnych współpracowników prowadzonych przez podległych pracowników Grupy [III];
- pomoc w realizacji ważniejszych przedsięwzięć podejmowanych przez pracowników Grupy [III];
- czuwanie nad stanem i właściwą jakością dokumentacji prowadzonej przez pracowników Grupy [III];

Struktury

– realizacja i czuwanie nad właściwym wykonywaniem przez zespół pracowników aktualnych oraz nadchodzących zarządzeń, wytycznych i korespondencji w zakresie obowiązków Grupy [III];

– opracowywanie planów akcji w zakresie kompetencji Grupy [III];

– kontrola pracy z siecią i w sprawach podległych pracownikom oraz czuwanie nad stanem wykorzystywanych przez Grupę [III] l[okali] k[ontaktowych];

– współdziałanie z jednostkami powiatowymi w zakresie rozpracowywanych zagadnień przez Grupę [III];

2. St[arszy] oficer operacyjny:

– prowadzenie spraw operacyjnej obserwacji na czołowych działaczy nielegalnego Związku Św[iadków] Jehowy;

– opracowywanie, pozyskiwanie i praca z własnymi tajnymi współpracownikami;

– planowanie i realizacja przedsięwzięć do prowadzonego fragmentu sprawy obiektowej krypt. „Babilon”, rozpracowywanie okręgu VI a, dokumentowanie działalności kierowniczego aktywu nielegalnego Związku Św[iadków] Jehowy w tym okręgu;

– wykrywanie i likwidowanie sprzętu technicznego św[iadków] Jehowy, jak: drukarnie, introligatornie, pracownie foto-chemio-graficzne;

– wykrywanie i obserwacja melin kierownictwa żyjącego na stopie nielegalnej i rozpracowywanie wewnętrznej łączności sekty;

– udział w przedsięwzięciach jednostek terenowych w stosunku do działaczy sekty św[iadków] Jehowy;

3. St[arszy] oficer operacyjny:

– prowadzenie fragmentu sprawy obiektowej krypt. „Babilon” na nielegalny Związek Św[iadków] Jehowy;

– prowadzenie spraw operacyjnej obserwacji na kierowniczych działaczy okręgu VI sekty św[iadków] Jehowy;

– opracowywanie, pozyskiwanie i praca z własnymi tajnymi współpracownikami;

– planowanie i realizacja przedsięwzięć w zakresie rozpracowania działalności kierownictwa VI okręgu sekty św[iadków] Jehowy, ujawnianie i rozpracowywanie form łączności w tym okręgu, ujawnianie, rozpracowanie i likwidacja technicznych środków nielegalnej działalności w tym okręgu, ujawnianie i obserwacja melin kierowniczych działaczy tego okręgu;

– udział w przedsięwzięciach jednostek terenowych w stosunku do aktywu okręgu VI sekty;

4. St[arszy] oficer operacyjny:

– prowadzenie spraw operacyjnej obserwacji i sprawdzenia na świeckich działaczy katolickich;

– prowadzenie teczek zagadnieniowych na Wojew[ódzki] Oddział Stowarzyszenia Pax i Śląski Oddział Ch[rześcijańskiego] S[towarzyszenia] S[połecznego] oraz obserwacja działalności katowickich redakcji Pax i Ch[rześcijańskiego] S[towarzyszenia] S[połecznego];

– opracowywanie, pozyskiwanie i praca z własną siecią tajnych współpracowników;

- operacyjna obserwacja nielegalnie działającej na terenie województwa grupy „Więź” i członków K[lubu] I[nteligencji] K[atolickiej];
- organizowanie rozpoznania działalności niezrzeszonych działaczy katolickich;
- operacyjne zabezpieczenie Wojew[ódzkiego] Zarządu Zrzeszenia „Caritas” i Koła Księży „Caritas”;
- współdziałanie z jednostkami powiatowymi w zakresie realizacji ww. obowiązków;

5. St[arszy] oficer operacyjny:

- prowadzenie spraw operacyjnej obserwacji na grupę obejmującą dwadzieścia trzy osoby, wywodzące się z b[yłego] „Odrodzenia”, uprawiające aktualnie aktywną działalność proklerykalną;
- prowadzenie spraw operacyjnych na grupę b[yłych] działaczy chadecji;
- rozpoznanie i ujawnianie działalności Stow[arzyszenia] Przyjaciół KUL;
- rozpoznawanie form działalności absolwentów KUL uplasowanych na terenie województwa oraz aktualnych studentów Instytutu Wyższej Kultury Religijnej przy KUL;
- organizacja rozpoznania form działalności aktywu katolickiego współdziałającego z ośrodkami dyspozycyjnymi Kościoła;
- typowanie, opracowywanie i pozyskiwanie tajnych współpracowników;
- współdziałanie z jednostkami terenowymi w zakresie ww. obowiązków;

§ 6

Grupa IV (z siedzibą w Częstochowie) – stan osobowy: 1 + 3 (czterech pracowników)

Grupa IV organizuje rozpracowanie kurii diecezjalnej w Częstochowie oraz jej agend, tj.: Niższego Sem[inarium] Duchownego w Częstochowie, Wyższego Sem[inarium] Duchownego z siedzibą w Krakowie, kapituły, domów rekolekcyjnych.

Organizuje też rozpracowanie klasztoru na Jasnej Górze – siedziby generała oo. paulinów oraz ogólnokrajowego centrum pątniczego, jak również siedziby filii Instytutu Prymasowskiego.

W realizacji części zadań Grupy [IV], zwłaszcza w zabezpieczaniu masowych uroczystości na Jasnej Górze, uczestniczy cały Wydział IV, Referat Sł[użby] Bezp[ieczeństwa] w Częstochowie oraz inne jednostki operacyjne.

1. Kierownik Grupy [IV]:

- kierowanie pracą zespołu (Grupy [IV]);
- opracowywanie, pozyskiwanie i obsługiwanie własnych tajnych współpracowników;
- prowadzenie teczek ewidencji operacyjnej na dwóch biskupów oraz opracowywanie ich kontaktów świeckich;
- nadzór nad prowadzeniem sprawy obiektowej na kurię częstochowską, opracowywanie planów przedsięwzięć do tej sprawy i odpowiedzialność za ich realizację;
- opracowywanie planów akcji w zakresie obowiązków Grupy IV;

Struktury

– kontrola pracy z siecią i w sprawach podległych pracowników oraz czuwanie nad stanem wykorzystywanych przez Grupę [IV] m[iejsc] k[ontaktowych] i l[okali] k[ontaktowych];

– udział w pozyskiwaniach nowych t[ajnych] wsp[ółpracowników] prowadzonych przez podległych oficerów operacyjnych;

– czuwanie nad stanem i właściwą jakością dokumentacji prowadzonej przez pracowników Grupy [IV];

– realizacja i czuwanie nad właściwym wykonywaniem przez zespół pracowników aktualnych oraz nadchodzących zarządzeń, wytycznych i korespondencji w zakresie związanym z zainteresowaniami Grupy [IV];

– współdziałanie z jednostkami terenowymi w zakresie rozpracowania kurii częstochowskiej;

– organizacja rozpoznania planów i zamierzeń organizatorów centralnych uroczystości na Jasnej Górze;

2. St[arszy] oficer operacyjny:

– prowadzi sprawę obiektową na zakon oo. paulinów i organizuje pracę operacyjną w stosunku do klasztoru w Częstochowie;

– prowadzi sprawę i organizuje rozpoznanie działalności filii Instytutu Prymasowskiego na Jasnej Górze;

– prowadzi pięćdziesiąt dziewięć teczek ewidencji operacyjnej na oo. paulinów;

– prowadzi sprawy operacyjnej obserwacji na świeckich działaczy związanych z klasztorem;

– współdziała z innymi jednostkami pionu IV w zakresie przedsięwzięć do sprawy obiektowej na oo. paulinów;

3. Oficer operacyjny:

– prowadzi sprawę obiektową na kurię częstochowską i uczestniczy wraz z kierownikiem Grupy [IV] w realizacji przedsięwzięć w tej sprawie;

– prowadzi jedenaście teczek ewidencji operacyjnej na księży – pracowników kurii i organizuje rozpoznanie ich kontaktów świeckich;

– prowadzi sprawy operacyjnej obserwacji na czołowy aktyw związany z kurią;

– obsługuje własnych tajnych współpracowników oraz opracowuje kandydatów na t[ajnych] wsp[ółpracowników];

4. Oficer operacyjny:

– rozpracowuje Wyższe Sem[inarium] Duchowne z siedzibą w Krakowie i Niższe Sem[inarium] Duchowne kurii częstochowskiej;

– prowadzi sto czternaście teczek ewidencji operacyjnej na kadre ww. uczelni oraz alumnów W[yższego] S[eminarium] D[uchownego];

– zakłada teczki ewidencji oper[acyjnej] na podejmujących studia w W[yższym] S[eminarium] D[uchownym];

– opracowuje kandydatów na t[ajnych] wsp[ółpracowników];

§ 7

Jeden st[arszy] oficer operacyjny do zadań specjalnych

Wykonuje:

- organizowanie operacyjnego zabezpieczenia wyjazdów za granicę i przyjazdów z zagranicy osób pozostających w zainteresowaniu pionu IV;
- typuje i opracowuje pod kątem pozyskania wyjeżdżających za granicę figurantów pionu IV;
- organizuje kontrolę operacyjną działalności [osób] przybyłych z zagranicy do figurantów pionu IV;
- wykonuje zlecone czynności operacyjne przez Inspektorat Departamentu IV MSW;
- wykonuje zadania pionu IV w Wydziale Paszportów Zagranicznych;
- prowadzi sprawy operacyjne na ujawnione kontakty zagraniczne figurantów pionu IV;
- zakłada i prowadzi sprawy operacyjne na uzyskane sygnały świadczące o organizowaniu „przecieków” przez figurantów pionu IV;
- obsługuje własną sieć tajnych współpracowników przygotowywanych do zadań na zagranicę;
- koordynuje pracę operacyjną jednostek terenowych w zakresie ww. zainteresowań;

§ 8

Grupa V – stan osobowy: 1 + 1 (dwóch pracowników)

Zajmuje się analizą wpływających do Wydziału [IV] materiałów operacyjnych w celu sporządzania na ich podstawie meldunków, informacji i sprawozdań na potrzeby MSW i władz wojewódzkich.

Prowadzi dokumentację sprawozdawczo-analityczną Wydziału [IV], współdziała z Wydziałem „C” w zakresie ewidencji ruchu spraw i sieci.

1. Kierownik Grupy [V]:

- wykonywanie prac redaktorskich dokumentów informacyjno-sprawozdawczych;
- opracowywanie analiz problemowych z zakresu działania Wydziału IV;
- prowadzenie dokumentacji i kasy funduszu „O”;
- opracowywanie biuletynów Wydziału [IV] dla jednostek terenowych;
- udział w kontrolach w jednostkach terenowych przeprowadzanych w ramach nadzoru Wydziału IV;
- odpowiedzialność za właściwe prowadzenie dokumentacji operacyjnej Wydziału [IV];

2. St[arszy] oficer operacyjny:

- prowadzenie ewidencji spraw, tajnych współpracowników, m[ieszkań] k[ontaktowych] i l[okali] k[ontaktowych] oraz kandydatów na t[ajnych] wsp[ółpracowników] i [kandydatów na dysponentów] l[okali] k[ontaktowych] pozostających na stanie Wydziału IV;
- współdziałanie z Wydziałem „C” w zakresie ewidencji ruchu spraw i sieci;
- prowadzenie ewidencji zamówień „W” oraz dokumentów otrzymywanych po linii „W”;

§ 9

Sekretariat Wydziału – stan osobowy: 1 + 1 (dwóch pracowników)

1. Podoficer ewidencji operacyjnej:

– prowadzenie dziennika korespondencji Wydziału IV i skorowidza imiennego;
– dokumentacja i rozdział korespondencji wpływającej;
– dokumentacja, kopertowanie i ekspedycja korespondencji wychodzącej (od 1 I 1964 do 1 XI 1964 r. udokumentowano wpływ i wysłanie 4627 jednostek korespondencyjnych);

– odpowiedzialność za ewidencję i przechowywanie przepisów i zarządzeń wpływających do Wydziału [IV];

– organizacja zaopatrzenia Wydziału [IV] w materiały techniczne i dokumentacja ich rozchodowania;

– wypłata uposażeń miesięcznych dla stanu osobowego Wydziału [IV];

– przepisywanie na maszynie rękopisów, dokumentów operacyjnych;

2. St[arsza] maszynistka:

– sporządzanie maszynopisów wszystkich dokumentów operacyjnych Wydziału [IV];

I zastępca komendanta wojewódzkiego MO

ds. bezpieczeństwa

(płk inż. M[arian] Dziekan)^h

Oprac[ował] ppłk L[ucjan] Pikuła
Wyk[onała] plut. E. Witkowska

Źródło: AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 234/22, Zarządzenie wewnętrzne nr 0017/64 I zastępcy komendanta wojewódzkiego ds. bezpieczeństwa w Katowicach z dnia 1 XII 1964 r., k. 96–114, oryginał, mps.

^h Powyżej nieczytelny podpis.